

MIRTINGUMAS, SUSIJĘS SU NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMU, KLAIPĖDOS APSKRITYJE 1993–2006 M.

MORTALITY, RELATED TO NARCOTIC DRUGS AND PSYCHOTROPIC SUBSTANCES CONSUMPTION DURING 1993–2006 IN KLAIPEDA COUNTY (LITHUANIA)

Gražina Šniepienė

Mykolo Romerio universiteto Teismo medicinos institutas

Mykolas Romeris University Institute of Forensic Medicine

SANTRAUKA

Reikšminiai žodžiai: mirtingumas, susijęs su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, perdozavimas, opiatai.

Darbo tikslas. Apžvelgti mirtingumo, susijusio su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, dinamiką Klaipėdos apskrityje 1993–2006 m., remiantis teismo medicinos autopsijų duomenimis.

Medžiaga ir metodika. Pagal sudarytą pirminių duomenų rinkimo anketą apie mirusių narkotikų vartotojų mirties priežastis, amžių, lytį, gyvenamąją vietą, toksikologinio tyrimo metu nustatytas narkotines ir psichotropines medžiagas atrinkti 1993–2006 m. mirusių narkotikų vartotojų duomenys. Naudotos Mykolo Romerio universiteto Teismo medicinos instituto Klaipėdos skyriaus teismo medicinos ekspertizų archyvinė aktų kopijos.

Rezultatai. Mirtingumas, susijęs su narkotinių medžiagų vartojimu, pagal teismo medicinos autopsijų duomenis, svyravo nuo 1,01 atvejo 100 tūkst. gyventojų 1993 m. iki 4,2 atvejo 100 tūkst. gyventojų 2006 m. Šis rodiklis tiriamu laikotarpiu kasmet vidutiniškai didėjo po 0,0047 atvejo 100 tūkst. gyventojų ($\hat{Y} = -6,6706 + 0,0047x$; $r^2 = 0,0003401$). Tačiau ši didėjimo tendencija nebuvo statistiškai patikima dėl netolygaus mirtingumo rodiklių pasiskirstymo tiriamais metais ($p > 0,05$). Dažniausia narkotikų vartotojų mirties priežastis buvo apsinuodijimas psichoaktyviomis medžiagomis. Tai sudarė 53,5 proc. viso narkomanų mirtingumo. Mirusiųjų biologiniuose mėginiuose rastos medžiagos pagal dažnumą pasiskirsto taip: opiatai – 55,8 proc., benzodiazepinai – 43,3 proc., etanolis – 33,3 proc., psichostimuliantai – 13,3 proc. Analizuojant mirusių narkotikų vartotojų vyrų amžiaus vidurkio dinamiką, didėjimo ar mažėjimo tendencijos nenustatyta ($p > 0,05$). Tačiau tarp vidutinio amžiaus moterų pastebima aiški jaunėjimo tendencija. Kasmet mirusiųjų amžius jaunėja vidutiniškai po 1,2 metų ($p < 0,05$).

Išvados. Mirtingumas, susijęs su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, kasmet vidutiniškai siekė po 2,65 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Nenustatyta, kad šis rodiklis statistiškai reikšmingai keistųsi. Dažniausia narkotikų vartotojų mirties priežastis buvo apsinuodijimas psichoaktyviomis medžiagomis. Biologiniuose mėginiuose dominavo opiatų grupės narkotinės medžiagos. Mirusių narkotikų vartotojų moterų vidutinis amžius nuosekliai jaunėjo.

ABSTRACT

Key words: drug-related mortality, overdose, opiates.

Objective. The aim of this work is to review the time trends of drug-related mortality, based on the data of the forensic medicine autopsies during 1993–2006 in Klaipėda County.

Material and methods. Research material is the data on the deceased users of narcotic drugs and psychotropic substances during 1993–2006, selected out of archival copies of forensic medicine examinations. The data was collected according to the questionnaire of the primary data on drug users death causes, age, gender, territory of living, and drugs found during the toxicological analyses.

Results. The drug-related mortality, based on the data of the forensic medicine autopsies varied from 1,01 case per 100 thousand residents in 1993 to 4,2 cases in 2006 per 100 thousand residents on average. The change indicates annual increase of 0,0047 cases ($\hat{Y} = -6,6706 + 0,0047x$; $r^2 = 0,0003401$). However, this increasing tendency has not been statistically reliable due to uneven distribution of death rates during the researched year ($p > 0,05$). Drug overdose was the most common cause of deaths of drug users - it formed 53,5 % of all death cases. In the biological samples of the deceased the following materials were established most often: 55,8 % of opiates, 43,3 % of benzodiazepines, 33,3 % of ethanol and 13,33 % of psycho stimulants. Neither increase or decrease tendency has been observed ($p > 0,05$) when analyzing the dynamics of the average age of deceased male drug users. However, an evident getting younger in age tendency is observed among average age women: annually at the rate of 1,2 years on the average ($p < 0,05$).

Conclusions. The drug-related mortality amounted to 2,65 cases per 100 thousand of population on average. A statistically significant tendency of the variation of this rate has not been determined. Drug overdose was the most common cause of deaths of drug users. The biggest number of drug-related deaths was related to the substances of the group of opiates. The tendency of dying at a younger age was noticed among deceased female drug users.

Gražina Šniepienė

Mykolo Romerio universiteto Teismo medicinos institutas

Svyturio g. 6A, Klaipėda

grazina.sniepiene@gmail.com

IVADAS

2004 m. atliktas Lietuvos gyventojų tyrimas apie žalingų įpročių paplitimą. Tyrimas parodė, kad 8,2 proc. Lietuvos gyventojų bent kartą gyvenime yra bandę narkotinių medžiagų [1]. Neteisėtų narkotikų vartojimo pasekmės – infekcinės ir somatinės ligos, psichikos sutrikimai. Viena rimčiausių narkotinių medžiagų vartojimo ir ypač narkotikų švirkštimosi pasekmių yra mirtys nuo apsinuodijimo. Narkotikų perdozavimas tebėra viena pagrindinių jaunų žmonių mirčių priežasčių Europoje. Kai kuriose šalyse vyrų mirčių dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų perdozavimo skaičius artėja prie mirčių dėl nelaimingų atsitikimų keliuose skaičiaus [2].

Mirčių, susijusių su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, grupei reikia priskirti ne tik tyčinius ir netyčinius apsinuodijimus, bet ir atvejus, netiesiogiai susijusius su narkotikų vartojimu: nuo ligų, nelaimingų atsitikimų, smurto ir savižudybių. Tarp narkotikų vartotojų, ypač besivirkščiančių narkotikus, yra didesnė mirtingumo rizika negu tarp nevartojančių tos paties lyties ir amžiaus asmenų [2–7].

Remiantis statistikos duomenimis, Lietuvoje 2005 m. užregistruotas 31, o 2006 m. – 42 mirties nuo narkotinių medžiagų atvejai [1]. Tačiau mirtingumo, susijusio su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, statistiniai duomenys dėl registracijos sistemos trūkumų dar nėra pakankamai tikslūs. Lietuvoje trūksta išsamių duomenų apie asmenų sveikatos sutrikimus, susijusius su narkotinių medžiagų vartojimu, o tai svarbu vertinant narkomanijos problemą. Nustatyti mirtingumą, susijusį su narkotinių medžiagų vartojimu, būtų galima išnagrinėjus teismo medicinos ekspertizių aktus.

TYRIMO TIKSLAS

Apžvelgti mirtingumo, susijusio su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, dinamiką pagal teismo medicinos autopsijų duomenis Klaipėdos apskrityje 1993–2006 m.

TYRIMO UŽDAVINIAI

1. Nustatyti 1993–2006 m. mirtingumo, susijusio su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, dinamiką.
2. Remiantis teismo medicinos autopsijų duomenimis, atlikti Klaipėdos apskrities vartojusiųjų narkotikus mirties priežasčių analizę.
3. Nustatyti narkotinių ir psichotropinių medžiagų spektrą.
4. Nustatyti mirusių narkotikų vartotojų vidutinio amžiaus dinamiką.

TYRIMO MEDŽIAGA IR METODAI

TYRIMO ŠALTINIAI

Darbo tikslinę grupę sudarė mirusiųjų, kurių mirties priežastys buvo tiesiogiai ar netiesiogiai susijusios su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, teismo medicinos ekspertizių aktai. Mykolo Romerio universiteto Teismo medicinos instituto Klaipėdos ekspertiniame skyriuje šiems mirusiesiems 1993–2006 metais buvo atliktos teismo medicininės autopsijos. Duomenys apie narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą buvo paremti policijos pareigūnų, giminių, draugų, gydytojų informacija, daiktiniais įrodymais, rastais prie mirusiojo (švirkštais ir narkotinėmis medžiagomis), autopsijų ir toksikologinių tyrimų rezultatais. Tyrimui atrinktos 144 teismo medicinos ekspertizių aktų archyvinės kopijos, kurios atitiko pasirinktus vertinimo kriterijus. Duomenys rinkti pagal sudarytą pirminių duomenų rinkimo anketą. Anketoje buvo duomenys apie mirusių narkotikų vartotojų mirties priežastis, amžių, lytį, gyvenamąją vietą, toksikologinio tyrimo metu nustatytas narkotines ir psichotropines medžiagas.

Statistinis rezultatų įvertinimas

Duomenų statistinei analizei naudota programinė įranga: statistiniai paketai „SPSS 13.0“ bei matematinė skaičiuoklė „Microsoft Excel“. Analizuojant duomenis buvo naudotos šios statistinės analizės procedūros:

1. χ^2 testas (chi-kvadratu), įvertinantis dviejų kokybinių kintamųjų priklausomybę;
2. t testas, įvertinantis požymio sklaidos skirtumus dviejuose pogrupiuose;
3. Vienfaktorinė dispersinė analizė (ANOVA testas), įvertinanti požymio sklaidos skirtumus daugiau nei dviejuose grupėse;
4. Tiesinės regresijos analizė, leidžianti prognozuoti vieno požymio reikšmes, žinant kitų požymių reikšmes. Laiko eilučių analizei tirti buvo taikyti tiesinės regresijos modeliai pagal formulę $\hat{Y}=a+bx$, kur \hat{Y} – nagrinėjamo rodiklio regresijos linijos teorinė reikšmė, x – metai, a – regresijos koeficiento reikšmė, kai $x=0$, b – vidutinis kasmetis kitimas.

Rodiklių ir amžiaus vidurkių dinamikos kreivės išlyginimo kokybė buvo vertinta remiantis determinacijos koeficientu r^2 . Testo reikšmingumui pateikta tikimybinė reikšmė p . Tikrinant hipotezes reikšmingumo lygmuo buvo ranguojamas (nepatikimas; 0,05; 0,01).

TYRIMO REZULTATAI

Mirtingumas, susijęs su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu. Remiantis teismo medicinos autopsijų duomenimis, Klaipėdos apskrityje per 1993–2006 m. buvo nustatytos 144 narkotikų vartotojų mirtys. Jų pasiskirstymas pagal buvusią gyvenamąją vietą yra toks:

Klaipėdos miesto gyventojai sudarė 73 proc. (n=107), Klaipėdos rajono gyventojai – 7 proc. (n=10), Šilutės rajono gyventojai – 6 proc. (n=8), Palangos miesto gyventojai – 2 proc. (n= 3), 6 proc. (n=8) sudarė kitų Klaipėdos apskrities vietovių gyventojai ir 6 proc. (n=8) nebuvo pažymėta gyvenamoji vieta. Vyrų mirtys sudarė 88,2 proc. (n=127), moterų – 11,8 proc. (n=17). Tiriamieji buvo nuo 11 iki 58 metų.

Pagal teismo medicinos autopsijų duomenis, mirtingumas, susijęs su narkotinių medžiagų vartojimu, analizuojamu laikotarpiu buvo vidutiniškai 2,65 atvejo 100 tūkst. gyventojų (1 pav.).

Mirtingumas, susijęs su narkotinių medžiagų vartojimu, Klaipėdos apskrityje rodė didėjimo tendenciją – kasmet vidutiniškai po 0,0047 atvejo 100 tūkst. gyventojų ($\hat{Y} = -6,6706 + 0,0047x$; $r^2 = 0,0003401$). Tačiau ši didėjimo tendencija nebuvo statistiškai patikima dėl netolygaus mirtingumo rodiklių pasiskirstymo tiriamais metais ($p > 0,05$).

Atlikus dviejų imčių palyginimo testą nustatyta, kad mirtingumas, susijęs su narkotinių medžiagų vartojimu, Klaipėdos mieste yra didesnis ($p < 0,05$) negu Klaipėdos apskrityje. Kasmet vidutiniškai po 1,2 atvejo. Tiriamu laikotarpiu mirtingumas, susijęs su narkotinių medžiagų vartojimu, Klaipėdos mieste, pagal teismo medicinos autopsijų duomenis, buvo vidutiniškai 3,85 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Šis rodiklis didžiausias buvo 2000 m. – 6,7 atvejo 100 tūkst. gyventojų ir 2006 m. – 6,4 atvejo 100 tūkst. gyventojų.

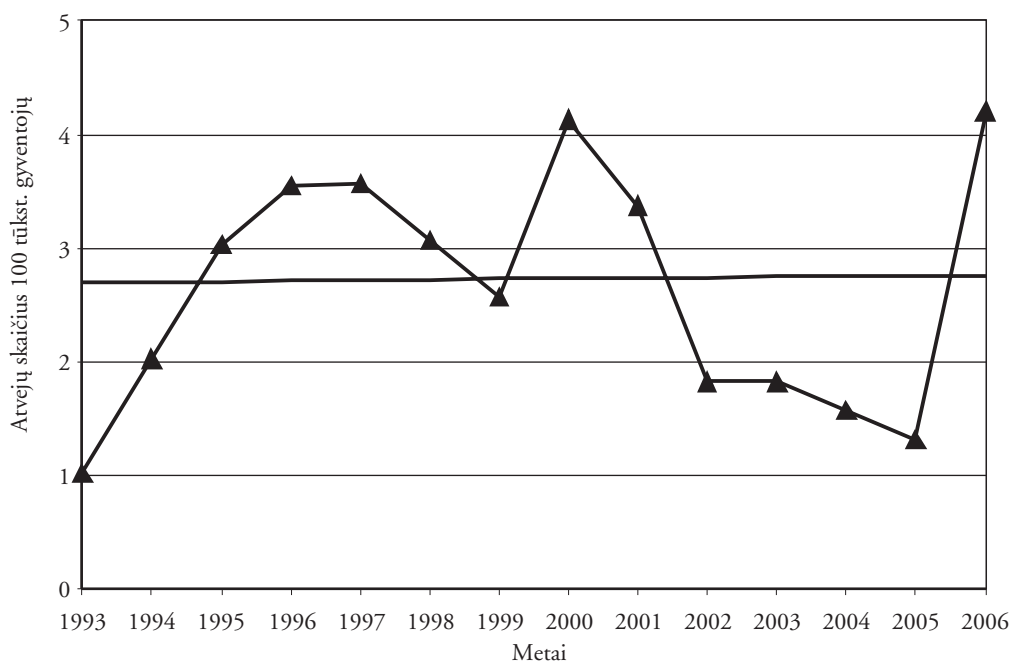
Narkotikų vartotojų mirčių priežastys. Didžiąją dalį teismo medicinos autopsijų sudaro mirtys nuo įvairių išorinių priežasčių (smurtinių mirčių kategorija), o likusi dalis

nustatomų mirties priežasčių tenka įvairioms ligoms (nesmurtinių mirčių kategorija). Nors teismo medicinos požiūriu apsinuodijimai laikomi smurtinėmis mirtimis (tai mirtys nuo išorinių veiksnių – nuodų poveikio), darbe tai išskirta į atskirą skyrių nei mirtys dėl mechaninių sužalojimų, apsvaigus nuo narkotikų.

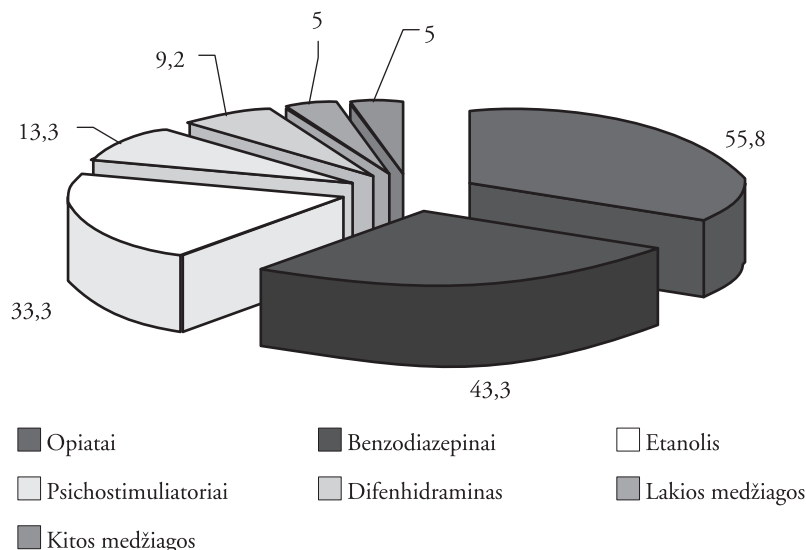
Pagal teismo medicinos ekspertizės išvadą, mirtys, susijusios su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, suskirstytos į šias grupes:

1. Mirtys nuo apsinuodijimo per tiriamą laikotarpį vidutiniškai sudarė 53,5 proc. (n=77);
2. Mirtys nuo somatinių narkotinių medžiagų vartojimo komplikacijų:
 - 2.1 Mirtys nuo infekcinių komplikacijų – 11,1 proc. (n=16);
 - 2.2 Mirtys nuo neinfekcinių komplikacijų – 8,3 proc. (n=12);
3. Smurtinės mirtys, susijusios su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu:
 - 3.1 Nelaimingi atsitikimai – 12,5 proc. (n=18);
 - 3.2 Savižudybės – 6,25 proc. (n=9);
 - 3.3 Nužudymai – 3,47 proc. (n=5);
4. Nesmurtinės mirtys, tiesiogiai nesusijusios su narkotinių medžiagų vartojimu:
 - 4.1 Mirtys dėl narkotikų vartotojų gyvenimo būdo – 4,2 proc. (n=6);
 - 4.2 Mirtys, nesusijusios su narkotikų vartojimu, – 0,7 proc. (n=1) (2 pav.).

Vyrų grupėje dominuojančios mirties priežastys buvo apsinuodijimas ir smurtinės mirtys, o moterų – somatinės komplikacijos (daugiausia infekcinės kilmės) (1 lentelė).

1 pav. Mirtingumo, susijusio su narkotinių medžiagų vartojimu, intensyviųjų rodiklių kitimas 1993–2006 m. Klaipėdos apskrityje

2 pav. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų, nustatytų mirusių Klaipėdos apskrityje 1993–2006 m. narkotikų vartotojų mėginiuose, grupių spektras (proc. atvejų)

1 lentelė. Vartojusiųjų narkotikus mirties priežasčių pasiskirstymas pagal lytį 1993–2006 m. Klaipėdos apskrityje

Lytis	Apsinuodijimai proc.	Nesmurtinės mirtys, tiesiogiai ne- susijusios su narkotikų vartojimu proc.	Smurtinės mirtys, susijusios su narkotikų vartojimu proc.	Mirtys nuo somatinių kompliakacijų proc.
Moterys	29,4	17,6	17,6	35,3
Vyrai	56,7	3,1	22,8	17,3
Iš viso:	53,5	4,9	22,2	19,4

Naudojant χ^2 testą nustatyta, kad mirties priežastys atskirose lyties grupėse skyrėsi ($p < 0,05$).

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų spektras. Toksikologiniais tyrimais 84 proc. ($n=121$) iš visų mirusių narkotikų vartotojų buvo nustatytos psichoaktyvios medžiagos, 10,4 proc. ($n=15$) nebuvo duomenų ar netirta, o 5,6 proc. ($n=8$) narkotinių medžiagų nerasta. 121 mirusiųjų organizmo audiniuose ar šlapime rastos 23 medžiagos. Iš visų atvejų, kai nustatytos psichoaktyvios medžiagos, dažniausiai buvo randami opiatai ir benzodiazepiniai (2 pav.).

Iš visų atvejų, kai nustatytos psichoaktyvios medžiagos, deriniuose po dvi, tris ar keturias medžiagų grupes buvo rasta 54,5 proc. Dažniausiai buvo randami opiatų ir benzodiazepinų deriniai – 26 kartus (tai sudarė 21,5 proc. visų atvejų, kai nustatytos medžiagos), opiatų ir etanolio – 19 kartų (15,7 proc.), benzodiazepinų ir etanolio – 14 kartų (11,6 proc.) bei opiatų ir difenhidramino – 8 kartus (6,6 proc.).

Buvo rasta skirtumų tarp mirties priežasčių, esant skirtingoms vartotoms medžiagoms. Opiatai buvo dažniau randami apsinuodijimų, o amfetaminų grupės medžiagos – smurtinių mirčių atvejais ($p < 0,05$). Taip pat nustatyti skirtumai, kad esant tam tikram narkotikų vartotojų amžiui ir

lyčiai vartojamos skirtingos narkotinės medžiagos. Lakios medžiagos buvo dažniau nustatomos tarp jaunesnių narkomanų ($p < 0,05$). Vyru mėginiuose etanolis buvo aptinkamas dažniau ($p < 0,05$).

Mirusių narkotikų vartotojų vidutinis amžius. Mirusių narkomanų amžiaus vidurkis buvo 30,76 metų. Moterys, narkotikų vartotojos, mirė apie 3,5 metų jaunesnio amžiaus nei vyrai, tačiau vyrų ir moterų mirties amžiaus skirtumai yra statistiškai nereikšmingi (t -testas, $p > 0,05$). Nustatyta, kad 50 proc. mirusių vyrų amžius nesiekė 30 metų, o moterų – 26 metų (2 lentelė).

Mirusiųjų dėl skirtingų priežasčių amžiaus vidurkiai skyrėsi (3 lentelė), tačiau šie amžiaus skirtumai statistiškai nereikšmingi (ANOVA testas, $p > 0,05$).

1993–2006 m. mirusių narkotikų vartotojų amžiaus vidurkio vidutinis kasmetinis kitimas buvo 0,26 metų ($\hat{Y} = 553,6424 - 0,2613x$, $r^2 = 0,9823$). Tai rodo, kad mirusiųjų amžius jaunėjo vidutiniškai po 0,26 meto (3 pav.). Tačiau tarp šių rodiklių tiesinės priklausomybės nėra ($p > 0,05$).

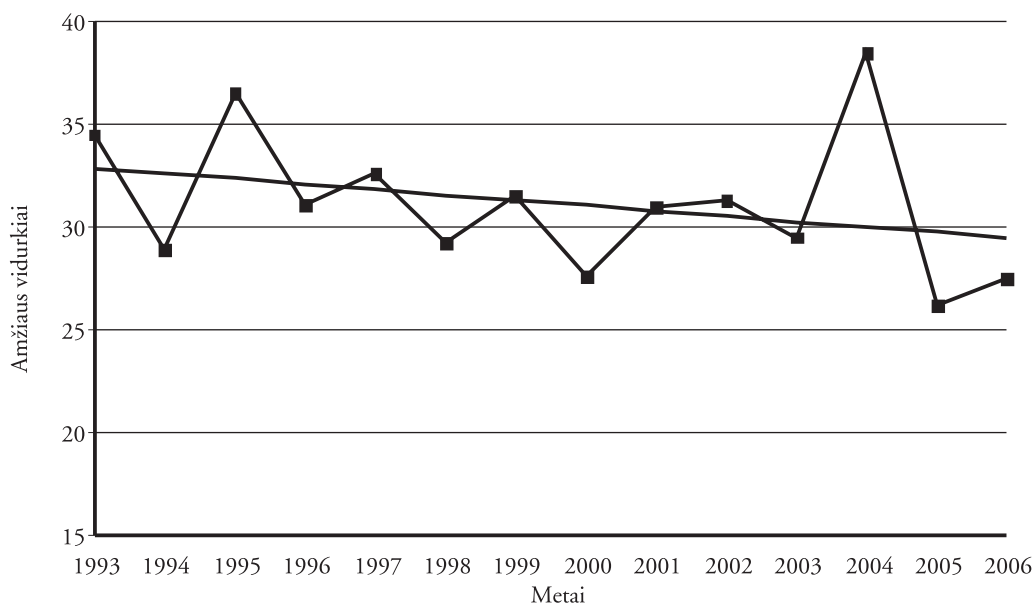
Analizuojant vyrų amžiaus vidurkį nepastebima jokia kaitos tendencija (senėjimo ar jaunėjimo) ($p > 0,05$). Tačiau tarp moterų amžiaus vidurkio pastebima aiški jaunėjimo tendencija vidutiniškai po 1,2 metų kasmet. Taigi ir toles-

2 lentelė. Mirusių vyrų ir moterų, kurie vartojo narkotikus, amžiaus centrinės sklaidos charakteristikos

Lytis	Amžiaus vidurkis	Amžiaus minimumas	Amžiaus maksimumas	Amžiaus mediana
Vyrai	30,76	11	58	30,00
Moterys	27,29	17	42	26,00
Iš viso:	30,35	11	58	29,00

3 lentelė. Mirusių narkotikų vartotojų amžiaus vidurkių pasiskirstymas pagal mirties priežastis 1993–2006 m. Klaipėdos apskrityje

Mirties priežastys	Amžiaus vidurkis (metais)
Apsinuodijimas	29,40
Somatinės komplikacijos	33,10
Smurtinės mirtys, susijusios su narkotikų vartojimu	29,78
Nesmurtinės mirtys, tiesiogiai nesusijusios su narkotikų vartojimu	31,83
Iš viso:	30,35

3 pav. Mirusių narkotikų vartotojų vidutinio amžiaus dinamika 1993–2006 m. Klaipėdos apskrityje

niais metais galima prognozuoti jaunėjimo tendencijas tarp mirusių moterų narkotikų vartotojų ($p < 0,05$).

Mirusiųjų namuose amžiaus vidurkis buvo 31,2 metų, ligoninėje – 31,6 metų, gatvėje – 29,5 metų. Vidutinio amžiaus skirtumai pagal mirties vietą yra statistiškai nereikšmingi (ANOVA testas, $p > 0,05$).

APTARIMAS

Klaipėdos apskrityje tiriamu laikotarpiu nustatytas mirtingumas, susijęs su narkotinių medžiagų vartojimu, nebuvo didelis (t. y. vidutiniškai 2,65 atvejo 100 tūkst. gyventojų), palyginti su panašių tyrimų rezultatais kitose šalyse. Pavyzdžiui, 2002–2006 m. Jungtinėje Karalystėje mirtingumas, susijęs su narkotinių medžiagų vartojimu, siekė vidutiniškai kasmet po 8 atvejus 100 tūkst. gyventojų [8]. 2003 m. atliktas tyrimas 6 JAV valstijose parodė, kad tik su

opiatų piktnaudžiavimu susijusių mirčių atskirose vietovėse skaičius svyravo nuo 7,2 iki 11,6 atvejo 100 tūkst. gyventojų [9].

1993–2006 m. Klaipėdos apskrityje mirtingumas, susijęs su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, pagal teismo medicinos autopsijų duomenis, didėjo kasmet vidutiniškai po 0,005 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Šiuo 14 metų laikotarpiu minėti mirtingumo rodikliai buvo pasiskirstę netolygiai, 2002–2005 m. užfiksuotas mirtingumo sumažėjimas, o 1999–2000 m. ir 2005–2006 m. staigūs šuoliai. Todėl ši nustatyta didėjimo tendencija nėra statistiškai patikima.

Nuo 1998 m. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės renka mirusių nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo duomenis pagal teritorinę pasiskirstymą. 1998–2006 m. Klaipėdos apskrityje

mirtingumas, susijęs su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, kasmet vidutiniškai buvo 1,18 atvejo 100 tūkst. gyventojų [10]. Tačiau pagal teismo medicinos autopsijų duomenis, šis rodiklis buvo 2,25 karto didesnis, nei rodė oficiali statistika. Statistikos departamento duomenys – tai mirties atvejai, kai tiesioginė mirties priežastis, kuri įrašyta mirties liudijime, yra narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas (pagal TLK–10 kodus: F11, F12, F14, F15, F16, F19, X42, X62, Y12) [11]. Tačiau statistiniai duomenys, gaunami įvertinus mirties liudijimus, nėra pakankamai informatyvūs, ne visi atvejai, kad ir tiesiogiai susiję su narkotikų vartojimu, patenka į oficialią statistiką. Viena tokios situacijos priežasčių yra ta, kad mirties liudijimuose neįrašomi vėliau gaunamų toksikologinių tyrimų duomenys [12]. Atvejai, kai narkotikų vartojimas nebuvo tiesioginė mirties priežastis, tačiau tiriant randama narkotinių ar psichotropinių medžiagų mirusiųjų organuose ir biologiniuose skysčiuose, nepatenka į oficialią statistiką. Mirtys, susijusios su psichotropinių vaistų vartojimu, leidžiamų vartoti medicinos tikslais, taip pat neįtraukiamos į mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, statistiką [1].

Mirtingumo statistikos patikimumas priklauso nuo medicininio mirties liudijimo pildymo kokybės, tikslaus mirties priežasties nustatymo ir kodavimo [13]. Mirties liudijimą išrašantys specialistai kartais suklysta ir mirties liudijime neteisingai nurodo pagrindinės mirties priežasties kodą pagal TLK–10. Galima teigti, kad Lietuvoje mirčių, susijusių su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, registravimas kol kas turi trūkumų.

Nustatytas mirtingumo rodiklis gali būti mažesnis nei yra iš tikrųjų, nes Teismo medicinos institute nėra galimybių visiems mirusiesiems atlikti toksikologinius tyrimus dėl psichoaktyvių medžiagų vartojimo. Informacija apie gydymo įstaigose gydytus narkotikus vartojančius ar mirusius asmenis nepasiekia teismo medicinos ekspertų. Tačiau nuo 2005 m. liepos mėn. atliekami tyrimai visiems, žuvusiems autoavarijose, kurie papildys mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, statistiką.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, dažniausia mirties priežastis tarp narkotikų vartotojų yra apsinuodijimas (narkotinių medžiagų perdozavimas). Pagal daugelio šalių teismo medicinos ekspertų pateiktus duomenis, perdozavimas dominuoja tarp kitų narkomanų mirties priežasčių [2–7, 14–18]. Apsinuodijimai tarp narkotikų vartotojų yra dažnesni negu neįvartojančioje visuomenės dalyje [18]. Pavyzdžiui, Danijoje tarp narkotikų vartotojų mirčių priežasčių apie 72 proc. sudarė letaliniai apsinuodijimai, o apsinuodijimai įvairiomis cheminėmis medžiagomis ar vaistais tarp tų, kurie nepiktnaudžiavo narkotikais, nustatyta tik 19 proc. [19]. Perdozavimo rizika padidėja po detoksikacijos ar grįžusiems iš įkalinimo įstaigų ir pavartojus įprastinę dozę.

Tuomet yra sumažėjusi organizmo tolerancija narkotinėms medžiagoms [17, 20]. Asmenys, ilgai vartojantys narkotikus ir žinantys savo dozę, kartais, norėdami nusižudyti, perdozuoja sąmoningai [18].

Klaipėdos apskrityje mirusių narkotikų vartotojų biologiniuose mėginiuose tarp rastų medžiagų dominavo opiatų grupės narkotinės medžiagos. Tai ypač būdinga perdozavimų atvejais. Daugumoje Europos šalių dažniausia narkomanų mirties priežastis yra opiatų perdozavimas [2–7, 8, 9, 14–18, 20]. Apsinuodijimo rizika didėja opiatų vartojant injekcijos būdu ir drauge su kitomis psichoaktyviomis medžiagomis. Polinarkomanija yra paplitusi tarp heroino ir kitų opiatų vartotojų. Tai patvirtina mišrūs apsinuodijimai heroino ir benzodiazepinų, heroino ir etanolio, heroino ir kokaino deriniais [2, 5, 6, 17, 18, 21, 22, 23].

Mirtys, susijusios su narkotikų vartojimu, yra daugialypis reiškinys. Tai ne vien apsinuodijimai ir infekcinės ar neinfekcinės kilmės somatinės ligos dėl ilgalaikio narkotikų poveikio. Šiai grupei reikėtų priskirti ir atvejus, kada narkotinių medžiagų pavartojimas turėjo netiesioginį ryšį su mirtimi. Tai – smurtinės mirtys apsvaigus nuo narkotinių medžiagų. Asmenys, vartojantys narkotines medžiagas, yra linkę į agresiją – smurto atvejai dažnesni tarp narkomanų nei tarp neįvartojančių jų bendraamžių [18]. Suicido lygis tarp heroino vartotojų yra didesnis negu bendroje populiacijoje. Atlikti tyrimai parodė, kad tarp narkomanų mirčių savizudybės sudaro apie 10 proc. [15, 18, 24]. Narkotikų vartotojai pasižymi prastesne sveikata negu neįvartojantys jų bendraamžiai dėl blogos mitybos, endokarditų, pneumonijos, virusinių hepatitų, AIDS, tuberkuliozės ar lytiškai plintančių ligų. Narkomanų sveikatos būklė turi įtakos dideliame mirtingumui šioje visuomenės grupėje.

Klaipėdos apskrityje narkotikų vartotojų vyrų mirtys, palyginti su moterų, buvo dažnesnės daugiau nei 7 kartus. Tiriamais metais moterų narkotikų vartotojų mirčių skaičiaus didėjimo nepastebėta, tačiau kai kuriose šalyse mirčių skaičius didėjo [2, 5, 8].

Mirtys, susijusios su narkotinių medžiagų vartojimu, yra visos visuomenės problema, nes narkotikų aukos yra jauni žmonės. Klaipėdos apskrityje susirūpinimą kelia moterų amžiaus duomenys, kurie rodo jaunėjimo tendenciją – kasmet vidutiniškai po 1,2 metų. Pagal kitų šalių teismo medicinos ekspertus, tarp perdozavusiųjų narkotines medžiagas vidutinis amžius buvo 30–33 metai [8, 14, 18, 21].

IŠVADOS

1. 1993–2006 m. Klaipėdos apskrityje mirtingumas, susijęs su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu, pagal teismo medicinos autopsijų duomenis, vidutiniškai buvo 2,65 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Šio rodiklio kitimo statistiškai patikimos tendencijos nenustatyta.

2. Dažniausia narkomanų mirties priežastis buvo apsinuodijimas psichoaktyviomis medžiagomis. Tai sudarė 53,5 proc.
3. Mirusiųjų biologiniuose mėginiuose rastos medžiagos pagal dažnumą pasiskirsto taip: opiatai – 55,8 proc., benzodiazepinai – 43,3 proc., etanolis – 33,3 proc., psichostimuliatoriai – 13,3 proc.
4. Tarp mirusių moterų narkotikų vartotojų pastebėta jaunėjimo tendencija.

LITERATŪRA

1. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metinis pranešimas 2007. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 2006.
2. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction: Annual Report 2007. The state of the drugs problem in the European Union. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007.
3. Bargagli AM, Hickman M, Davoli M, Perucci CA, Schifano P, Buster M, et al. Drug-related mortality and its impact on adult mortality in eight European countries. *The European Journal of Public Health*. 2006; 16 (2): 198–202.
4. Morgan O, Griffiths C, Hickman M. Association between availability of heroin and methadone and fatal poisoning in England and Wales 1993–2004. *Int J Epidemiol*. 2006; 35 (6) 1579–85.
5. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction: EMCDDA Scientific Report 2002. Mortality of drug users in the EU: co-ordination of implementation of new cohort studies, follow-up and analysis of existing cohorts and development of new methods and outputs. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002.
6. Ghodse H, Corkery J, Schifano F, Oyefeso A, Bannister D, Annan J. Drug-related deaths in the UK. Annual Report 2005. London: St. George's, University of London, 2005.
7. Hickman M, Carnwath Z, Madden P, Farrell M, Rooney C, Ashcroft R, et al. Drug-related Mortality and Fatal Overdose Risk: Pilot Cohort Study of Heroin Users Recruited From Specialist Drug Treatment Sites in London. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*. 2003 June; 80 (2): 274–287.
8. Lanarkshire Alcohol and Drug Action Team (ADAT). Lanarkshire Drug Related Deaths 2002–2006. A report by the Lanarkshire ADAT Critical Incident Sub-Group 2007 June. Available form: https://www.lanadat.org.uk/ladat/files/DRDRReport_2002to2006_Final.pdf.
9. Opiate-Related Drug Misuse Deaths in Six States: 2003. The new Drug Abuse Warning Network (DAWN). Issue 19, 2006. Available form: http://dawninfo.samhsa.gov/files/TNDR06Opiate_Misuse.htm.
10. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys, 1998–2006. <https://db1.stat.gov.lt/statbank>
11. Pasaulinė sveikatos organizacija. Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos problemų klasifikacija. 10-oji redakcija. Ženeva, 1992.
12. Andriuškevičienė R, Minkuvienė ZN. Mirčių, susijusių su narkotinių ir (ar) psichotropinių medžiagų vartojimu, registravimas Lietuvoje. MRU Teismo medicinos institutas Vilnius, 2006. <http://www.nkd.lt/index.php?id=0-53-284>.
13. Gaižauskienė A. Mirties priežasčių statistikos svarba. Lietuvos sveikatos statistikos centro pranešimas. <http://www.lsic.lt/data/pranes1.pps#23>.
14. Toprak S, Pac M, Ersoy G, Akgual E. Drug overdose deaths in Istanbul. *Forensic Sci Int*. 2003; 136: 310–311.
15. Kringsholm B, Steentoft A. Deaths among drug addicts in East Denmark in 1992–2000. *Journal of Forensic Medicine*. 2003; 284.
16. Brugal MT, Domingo-Salvany A, Puig R, Barrio G, Garcia de Olalla P, de la Fuente L. Evaluating the impact of methadone maintenance programs on mortality due to overdose and aids in a cohort of heroin users in Spain. *Addiction*. 2005; 100 (7): 981–9.
17. Hickman M, Carrivick S, Paterson S, Hunt N, Zador D, Cusick L, et al. London audit of drug-related overdose deaths: characteristics and typology, and implications for prevention and monitoring. *Addiction*. 2007 Feb; 102 (2): 317–23.
18. Oyefeso A. Drug-related mortality: concepts; measurements and data capture systems. Available form: <http://www.ana.gov.ro/eng/doc4.htm>
19. Johansen SS, Jacobsen C, Muller IB, Petersen HW, Simonsen KW, Kringsholm B, et al. Fatal cases of poisoning in Eastern Denmark during a five-year period (1998–2002). *Ugeskr Laeger*. 2006 Sep 25; 168 (39): 3326–31.
20. Farrell M, Marsden I. Acute risk of drug-related deaths among newly released prisoners in England and Wales. *Addiction*. 2008 Feb; 103(2): 251–5.
21. Daeid NN, Cummings J, Cassidy M. An investigation into drug related deaths in Dublin, Republic of Ireland. *Forensic Sci Int*. 2003; 136: 306.
22. Poletini A, Poloni V, Groppi A, Stramesi C, Vignali C, Politi L, et al. The role of cocaine in heroin-related deaths. Hypothesis on the interaction between heroine and cocaine. *Forensic Sci Int*. 2005 Oct; 153 (1): 23–8.
23. Steentoft A, Teige B, Holmgren P, Vuori E, Kristinsson I, Hansen AC, et al. Fatal poisoning in Nordic drug addicts in 2002. *Forensic Sci Int*. 2006; 160 (2-3): 148–56.
24. Ersoy G, Akgul E, Gunaydin U, Toprak S. Non - overdose drug-related deaths. *Forensic Sci Int*. 2003; 136: 311.

*Gautas 2008 m. lapkričio 24 d., aprobuotas 2009 m. sausio 19 d.
Submitted November 24, 2008, accepted January 19, 2009.*